

Transfer świadczeń emerytalno-rentowych na podstawie rozporządzeń unijnych

MAŁGORZATA SOBczyk

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

STRESZCZENIE: *Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r. wymusiło na Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) transfer polskich świadczeń emerytalno-rentowych do osób uprawnionych zamieszkałych w państwach członkowskich, z którymi przed tą datą nie wiązały naszego kraju umowy międzynarodowe koordynujące systemy zabezpieczenia społecznego, a osobom zamieszkałym na terytorium Polski, które przebyły okresy ubezpieczenia/zamieszkania w innym państwie członkowskim, ułatwiło pobieranie świadczeń z zagranicznych instytucji ubezpieczeniowych. W artykule autorka podejmuje próbę omówienia korzystania z prawa do eksportu świadczeń z zabezpieczenia społecznego na podstawie postanowień rozporządzeń unijnych zarówno przez świadczeniobiorców ZUS zamieszkałych w państwach członkowskich, jak i osoby zamieszkałe w Polsce z systemów ubezpieczeniowych innych państw członkowskich.*

SŁOWA KLUCZOWE: *Unia Europejska, Polska, świadczenia emerytalno-rentowe, transfer świadczeń*

Transfer świadczeń emerytalno-rentowych jako gwarancja swobodnego przepływu osób – podstawy prawne

Jednym z podstawowych praw zagwarantowanych w traktatach tworzących UE jest – wyrażone w art. 45 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹ – prawo do swobodnego przepływu osób. W celu zapewnienia tego prawa państwa tworzące Unię Europejską zobowiązały prawodawcę unijnego w artykule 48 Traktatu² do wdrożenia rozwiązań umożliwiających obywatelom Unii korzystanie ze swobody przemieszczania się, w tym środków gwarantujących wypłatę świadczeń osobom mającym miejsce zamieszkania na terytorium jednego z państw członkowskich i uprawnionym do tych świadczeń na podstawie systemu

zabezpieczenia społecznego jednego lub kilku państw członkowskich.

Aktualnie obowiązek ten realizują postanowienia art. 7 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego³, regulujące zasadę eksportu świadczeń z zabezpieczenia społecznego. Zasada eksportu świadczeń – przez zakaz stosowania sprzecznych z nią przepisów krajowych przewidujących obniżenie, zmianę, zawieszenie, wstrzymanie lub konfiskatę świadczenia – gwarantuje prawo do świadczeń pieniężnych przyznanych na mocy ustawodawstwa jednego państwa członkowskiego bez ryzyka ich utraty z powodu zmiany miejsca zamieszkania do kraju innego niż kraj właściwy dla instytucji, która to świadczenie przyznała.

¹ Wcześniej artykuł 39 Traktatu o Unii Europejskiej – wersja skonsolidowana.

² Wcześniej artykuł 42 Traktatu o Unii Europejskiej – wersja skonsolidowana.

³ Dz. Urz. L 166 z 30.04.2004, s. 1–123. Wcześniej był to art. 10 rozporządzenia nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. L 149 z 5.07.1971, s. 2–50). Do dnia 30 kwietnia 2004 r. stosunki w zakresie zabezpieczenia społecznego między Polską a niektórymi państwami członkowskimi regulowały dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym. Wykaz tych umów zawiera strona internetowa <http://www.mpips.gov.pl/koordynacja-systemow-zabezpieczenia-spoecznego/umowy-miedzynarodowe-o-zabezpieczeniu-spoecznym/>.

Na podstawie dodatkowych aktów prawnych postanowienia rozporządzenia nr 883/2004, w tym art. 7, realizują – poza państwami członkowskimi UE – również Norwegia, Islandia i Liechtenstein⁴ oraz Szwajcaria⁵ (dalej zwane państwami członkowskimi).

Wybrane dane dotyczące świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez ZUS na podstawie zasad koordynacji unijnej⁶ w latach 2005–2014

W latach 2005–2014 łączna liczba wypłat świadczeń emerytalno-rentowych⁷, tj. emerytur, rent z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia, rent z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową i rent rodzinnych, podlegających koordynacji unijnej i bilateralnej⁸ wypłaconych przez ZUS wzrosła o 212,57% (z 414 691 wypłat w 2005 r. do 1 296 210 wypłat w 2014 r.). W tym samym okresie liczba wypłat krajowych świadczeń emerytalno-rentowych⁹ spadła o 3,57% (z 90 288 000 wypłat w 2005 r. do 87 067 200 wypłat w 2014 r.). Stosunek liczby wypłat świadczeń emerytalno-

-rentowych podlegających koordynacji do liczby wypłat krajowych świadczeń emerytalno-rentowych wzrósł z 0,46% w 2005 r. do 1,49% w 2014 r., przy średnim wzroście liczby wypłat – porównując rok do roku – o 14,0%.

Łączna kwota wypłat świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez ZUS podlegających koordynacji (koordynacji unijnej i koordynacji bilateralnej) w tym samym okresie wzrosła o 428,45% (z 324 214 163,30 zł w 2005 r. do 1 713 319 881,80 zł w 2014 r.), a kwota wypłat krajowych świadczeń emerytalno-rentowych o 58,39% (z 105 703 754 300,00 zł w 2005 r. do 167 424 215 700,00 zł w 2014 r.). Stosunek kwoty świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji do kwoty krajowych świadczeń emerytalno-rentowych wzrósł z 0,31% w 2005 r. do 1,02% w 2014 r., przy średnim rocznym wzroście kwoty wypłat – porównując rok do roku – o 14,41%.

Liczba wypłat świadczeń podlegających koordynacji wypłacanych osobom zamieszkałym za granicą (w państwach członkowskich i w państwach umownych¹⁰) wzrosła o 117,18% (z 234 621 w 2005 r. do 509 558 w 2014 r.), w tym liczba świadczeń wypłacanych osobom zamieszkałym w państwach członkowskich

⁴ Decyzja Wspólnego Komitetu EOG Nr 76/2011 z dnia 1 lipca 2011 r. w sprawie zmiany załącznika VI (Zabezpieczenie społeczne) oraz Protokołu 37 do Porozumienia EOG.

⁵ Decyzja nr 1 Wspólnego Komitetu utworzonego na podstawie umowy między Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Konfederacją Szwajcarską, z drugiej strony, w sprawie swobodnego przepływu osób z dnia 31 marca 2012 r. w sprawie zastąpienia załącznika II do tej umowy dotyczącego koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

⁶ Świadczeniami wypłacanymi na podstawie zasad koordynacji unijnej są: 1) świadczenia ustalone z uwzględnieniem zasady sumowania okresów przewidzianej w postanowieniach rozporządzeń unijnych, tj. prawo, do których powstało po uwzględnieniu zarówno polskich, jak i zagranicznych okresów ubezpieczenia/zagranicznych okresów zamieszkania; 2) świadczenia ustalone wyłącznie na podstawie polskich okresów ubezpieczenia jako świadczenia korzystniejsze (w korzystniejszej wysokości) od świadczeń ustalonych z uwzględnieniem zasady sumowania okresów przewidzianej w postanowieniach rozporządzeń unijnych; 3) świadczenia ustalone wyłącznie na podstawie polskich okresów ubezpieczenia wypłacane do miejsca zamieszkania świadczeniobiorcy w państwie członkowskim.

⁷ Statystyka prowadzona przez ZUS informuje – w odniesieniu do świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej i bilateralnej – o liczbie wypłat poszczególnych świadczeń, tj. 1 świadczenie = 12 wypłat w roku.

⁸ Świadczeniami wypłacanymi na podstawie zasad koordynacji bilateralnej są: 1) świadczenia ustalone z uwzględnieniem zasady sumowania okresów przewidzianej w postanowieniach dwustronnych umów o zabezpieczeniu społecznym przewidujących koordynację systemów zabezpieczenia społecznego (wykaz tych umów zawiera strona internetowa <http://www.mpips.gov.pl/koordynacja-systemow-zabezpieczenia-spoecznego/umowy-miedzynarodowe-o-zabezpieczeniu-spoecznym/>), tj. prawo, do których powstało po uwzględnieniu zarówno polskich, jak i zagranicznych okresów ubezpieczenia/zagranicznych okresów zamieszkania; 2) świadczenia ustalone wyłącznie na podstawie polskich okresów ubezpieczenia jako świadczenia korzystniejsze (w korzystniejszej wysokości) od świadczeń ustalonych z uwzględnieniem zasady sumowania okresów przewidzianej w postanowieniach umów dwustronnych; 3) świadczenia ustalone wyłącznie na podstawie polskich okresów ubezpieczenia wypłacane do miejsca zamieszkania świadczeniobiorcy w państwie umownym.

⁹ Świadczeń emerytalno-rentowych, do których nie mają zastosowania postanowienia dwu- i wielostronnych umów o zabezpieczeniu społecznym przewidujących koordynację systemów zabezpieczenia społecznego.

¹⁰ W państwach, z którymi Polskę łączy postanowienia dwustronnych umów o zabezpieczeniu społecznym przewidujące koordynację systemów zabezpieczenia społecznego.

o 98,68%: z 189 663 w 2005 r. do 376 823 w 2014 r. Kwota świadczeń podlegających koordynacji wypłacanych osobom zamieszkałym za granicą (do państw członkowskich i państw umownych) wzrosła o 193,67% (z 174 032 738,36 zł w 2005 r. do 511 078 413,18 zł w 2014 r.), w tym kwota świadczeń transferowanych za granicę do państw członkowskich o 165,03%: z 139 724 334,46 zł w 2005 r. do 370 308 967,39 zł w 2014 r.

Z przedstawionych danych statystycznych wynika, że udział świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji w ogólnej liczbie i kwocie świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez ZUS stanowił i nadal stanowi bardzo niewielki odsetek. Jednak w analizowanym okresie udział ten intensywnie z roku na rok wzrastał, w tym bardzo wzrosła liczba osób zamieszkałych w państwach członkowskich, którym ZUS wypłacił świadczenia emerytalno-rentowe.

Wzrostowi liczby i kwoty wypłat świadczeń emerytalno-rentowych towarzyszyło zróżnicowanie kierunków wypłat (państw zamieszkania świadczeniobiorców, którym ZUS wypłacił świadczenia).

W 2005 r.¹¹ ZUS średnio transferował do osób uprawnionych zamieszkałych w danym państwie członkowskim 6773,68 wypłat, z tym że liczba wypłat do 50% państw członkowskich wynosiła nie więcej niż 183,5 (wysokość mediany), a liczba wypłat transferowanych do 80% ww. państw była niższa niż średnia liczba wypłat w danym roku.

W 2005 r. na 172 633 wypłaty (91,02% łącznej liczby 189 663 wypłat transferowanych do osób zamieszkałych w państwach członkowskich) ZUS wypłacił osobom zamieszkałym w jednym z czterech państw: w Niemczech – 91 055 wypłat (48,01% łącznej liczby wypłat), w Czechach – 34 426 (18,15%), we Francji – 40 557 (21,38%) i w Austrii – 6 595 (3,48%). Tylko niecałe 8,98% ogólnej liczby wypłat transferowano do osób zamieszkałych w pozostałych państwach członkowskich.

W 2014 r.¹² ZUS średnio transferował do osób uprawnionych zamieszkałych w danym państwie członkowskim 12 155,58 wypłat

(wzrost w porównaniu z 2005 r. o 79,45%). Z tym że liczba wypłat do 50% państw członkowskich wynosiła nie więcej niż 3249 wypłaty (wysokość mediany) – wzrost o 1670,57%, a liczba wypłat transferowanych do 80% ww. państw była niższa niż średnia liczba wypłat w danym roku.

W 2014 r. na łączną liczbę 376 823 wypłat już tylko 279 466 wypłaty (tj. 74,16%) ZUS wypłacił osobom zamieszkałym w jednym z czterech państw: w Niemczech – 172 661 wypłat (ponad 45,82% wszystkich wypłat), w Czechach – 30 726 (powyżej 8,15%), we Francji – 49 122 (blisko 13,04%) i w Austrii – 26 957 (7,15%). W roku tym już 25,84% łącznej liczby wypłat ZUS transferował do osób zamieszkałych w pozostałych państwach członkowskich (wzrost o 16,86%). Wysoki wzrost liczby wypłat ZUS odnotował do osób zamieszkałych np.: w Danii – z 127 do 3249 (wzrost o 2458,27%), w Finlandii – z 45 do 847 (wzrost o 1782,22%), w Grecji – z 526 do 10 553 (wzrost o 1906,27%), w Portugalii – z 1 do 91 (wzrost o 9000%), w Norwegii – z 62 do 1786 (wzrost o 2780,65%). Jednocześnie w analizowanym okresie odnotowano spadek liczby wypłat do osób zamieszkałych w Czechach z 34 426,00 do 30 737,00 (spadek o 10,72%)

W 2005 r. średnia kwota transferowana przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w danym państwie członkowskim wynosiła 4 990 154,80 zł. Z tym że kwota wypłat do 50% państw członkowskich wynosiła nie więcej niż 154 908,10 zł (wysokość mediany), a liczba wypłat transferowanych do 80% ww. państw była niższa niż średnia liczba wypłat w danym roku.

W 2005 r. 129 157 167,37 zł (92,44%) z łącznej kwoty 139 724 334,46 zł ZUS wypłacił osobom zamieszkałym w jednym z czterech państw: w Niemczech – 93 804 751,93 wypłat (67,14% łącznej liczby wypłat), w Czechach – 11 186 357,63 (8,01%), we Francji – 20 855 477,94 (14,93%) i w Austrii – 3 310 579,87 (2,37%).

W 2014 r. średnia kwota świadczeń emerytalno-rentowych transferowana przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w danym

¹¹ W 2005 r. liczba państw członkowskich wynosiła 28.

¹² W 2014 r. liczba państw członkowskich wynosiła 31.

państwie członkowskim wynosiła 11 945 450,56 (wzrost w porównaniu z 2005 r. o 139,38%, z tym że kwota wypłat do 50% państw członkowskich wynosiła nie więcej niż 2 016 667,54 (wysokość mediany) (wzrost o 1201,85%), a liczba wypłat transferowanych do 80% ww. państw była niższa niż średnia liczba wypłat w danym roku.

W 2014 r. z łącznej kwoty 370 308 967,39 zł już tylko 283 909 997,90 zł (tj. 76,67% łącznej kwoty) ZUS wypłacił osobom zamieszkających w jednym z ww. państw: Niemczech – 212 070 724,73 zł (57,27% łącznej kwoty), Czechach – 14 850 719,16 (4,01%), Francji – 36 906 415,92 (9,97%) i Austrii – 20 082 138,09 (5,42%). ZUS transferował 23,33% łącznej kwoty wypłat do osób zamieszkających w pozostałych państwach członkowskich (wzrost o 15,77%). Wysoki wzrost kwoty wypłat ZUS odnotował np.: do Danii – z 131 097,30 do 3 006 502,61 (wzrost o 2193,34%), do Finlandii – z 22 920,57 do 491 707,64 (wzrost o 2045,27%), do Hiszpanii – z 178 718,89 do 4 868 317,51 (wzrost o 2624,01%), do Holandii – z 397 497,90 do 5 274 573,83 (wzrost o 1226,94%), do Portugalii – z 2069,52 do 76 856,32 (wzrost 3613,73%), do Norwegii – z 64 145,09 do 1 769 185,53 (wzrost o 2658,10%).

Powyższe dane statystyczne uprawniają do wniosku, że mimo nadal utrzymujących się głównych kierunków wypłaty polskich świadczeń emerytalno-rentowych (Niemcy, Czechy, Francja i Austria) systematycznie zwiększa się liczba i kwota wypłat świadczeń przekazywanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkającym w innych państwach członkowskich. Wynika to głównie z możliwości zastosowania przez kolejne roczniki świadczeniobiorców postanowień rozporządzeń unijnych do okresów ubezpieczenia/zamieszkania przebytych w państwach, z którymi przed 1 maja 2004 r. nie łączyły Polski umowy bilateralne przewidujące koordynację systemów zabezpieczenia społecznego.

W analizowanym okresie przeciętna wysokość świadczenia emerytalno-rentowego wypłaconego miesięcznie przez ZUS wzrosła o 63,79% (z 1170,74 zł w 2005 r. do 1917,65 zł w 2014 r.), a przeciętna wysokość świadczenia

wypłaconego przez ZUS do państw członkowskich UE o 33,39% (z 736,70 w 2005 r. do 982,71 w 2014 r.). Stosunek przeciętnej wysokości świadczenia transferowanego do państw UE do przeciętnej wysokości świadczenia wypłaconego przez ZUS obniżył się z 62,93% do 51,25%.

Powyższe dane statystyczne informują, że niższy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń transferowanych do państw unijnych w porównaniu ze wzrostem przeciętnej wysokości świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych miesięcznie przez ZUS sugeruje spadek udziału okresów polskich w łącznym wymiarze stażu pracy, uwzględnianym przy ustalaniu prawa do świadczeń (w przypadku świadczeń, do których prawo uzależnione jest od długości stażu pracy) lub skracaniu okresu ubezpieczenia w Polsce uwzględnionego przy ustalaniu świadczenia (w przypadku emerytur i rent rodzinnych z nowego systemu).

Realizacja przewidzianej w art. 7 rozporządzenia nr 883/2004 zasady transferu świadczeń nie stanowi dla polskiego systemu emerytalno-rentowego dodatkowego obciążenia. Zgodnie z art. 132 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹³ emerytowi lub renciście, który zamieszkał za granicą, świadczenie wypłaca się – na jego wniosek – osobie przez niego upoważnionej do odbioru, zamieszkałej w kraju albo na jego rachunek płatniczy prowadzony w kraju lub jego rachunek w banku, inny niż rachunek płatniczy, albo na wskazany przez niego, wydany w kraju, jego instrument płatniczy, na którym jest przechowywany pieniądź elektroniczny, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.

Z art. 58 rozporządzenia nr 883/2004 wynika obowiązek ponoszenia przez polski system emerytalno-rentowy dodatkowych nakładów finansowych. Zgodnie z tym artykułem świadczeniobiorca nie może w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania i na podstawie ustawodawstwa którego płatne jest świadczenie, otrzymać świadczenie, które jest niższe niż świadczenie minimalne ustalone przez to ustawodawstwo za okres ubezpieczenia lub zamieszkania równy wszystkim okresom brany pod uwagę do wypłaty zgodnie z przepisami niniejszego rozdziału. Instytucja

¹³ DzU 2013, poz. 1440 ze zm.

właściwa tego państwa członkowskiego wypłaca uprawnionemu przez okres jego zamieszkania na terytorium tego państwa dodatek równy różnicy między całkowitą wysokością świadczeń należnych na podstawie przepisów niniejszego rozdziału a kwotą świadczenia minimalnego. ZUS, realizując art. 58 rozporządzenia nr 883/2004, wypłacił zgodnie z fragmentaryczną informacją uzyskaną z trzech (na sześć) jednostek ZUS realizujących postanowienia tego artykułu: w 2010 r. – 882 dodatki na kwotę 119 686,70 zł, w 2011 r. – 979 dodatków za 148 156,00 zł, w 2012 r. – 961 dodatków za 174 062,00 zł, w 2013 r. – 5561 dodatków za 1 438 305,67 zł, a w 2014 r. – 7544 dodatki w kwocie 2 067 912,16 zł.

Wybrane dane dotyczące świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez zagraniczne instytucje przykładowych państw UE/EOG/Szwajcarii osobom zamieszkałym w Polsce

Transferowi polskich świadczeń emerytalno-rentowych do osób uprawnionych zamieszkałych w państwach członkowskich UE towarzyszy ruch w przeciwnym kierunku – transfer świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez instytucje ubezpieczeniowe innych państw członkowskich osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce z tytułu okresów ubezpieczenia/zamieszkania przebytych przez uprawnionych w tych państwach.

Z uwagi na przekazywanie przez zagraniczne instytucje ubezpieczeniowe do ZUS jedynie częściowych informacji o liczbach i kwotach zagranicznych świadczeń emerytalno-rentowych transferowanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (nie wszystkie instytucje przekazują informacje o transferowanych świadczeniach, nie o wszystkich wypłacanych świadczeniach emerytalno-rentowych instytucje informują, brak również informacji za niektóre lata) oraz z uwagi na rozbieżności w sposobie przekazywania danych przez poszczególne zagraniczne instytucje ubezpieczeniowe (przekazywane informacje obejmują liczbę świad-

czeń lub liczbę świadczeniobiorców, informacja dotyczy roku lub średniej liczby w kwartale lub stanu na 31 grudnia danego roku <na gruzdzień danego roku>, informacja o kwocie wypłat jest przekazywana w euro lub innej walucie narodowej¹⁴) istnieje możliwość jedynie częściowego opisu zjawiska, bez wskazywania na tendencje w zakresie wypłat świadczeń zagranicznych.

Zgodnie z uzyskanymi informacjami zagraniczne instytucje ubezpieczeniowe przekazały do osób uprawnionych zamieszkałych w Polsce łącznie:

a) w 2007 r. – 458 784 wypłaty na kwotę 207 363 657,68 zł, z czego informacja o 377 340 wypłatach (82,25% wypłat) na kwotę 170 789 905,97 zł (82,36% kwoty) dotyczyła czterech państw: Niemiec, Austrii, Francji lub Czech;

b) w 2013 r. – 498 753 wypłat na kwotę 319 494 101,41 zł, z czego 255 140 wypłat (51,16% wypłat) na kwotę 221 183 658,85 zł (69,23% kwoty) dotyczyło czterech państw: Niemiec, Austrii, Francji lub Czech.

Poniższa szczegółowa analiza liczby i kwoty wypłat transferowanych przez instytucje wybranych państw członkowskich osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce i porównanie z liczbą i kwotą wypłat transferowanych przez ZUS do osób uprawnionych zamieszkałych w tych państwach pozwala na lepszą ocenę zjawiska.

Niemcy

Liczba świadczeń (emerytur, rent z tytułu niezdolności do pracy, rent rodzinnych) transferowanych przez niemieckie instytucje ubezpieczeniowe osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła w 2013 r. w porównaniu z 2008 r. o 91,69% (z 4741 w 2008 r. do 9089 w 2013 r., tj. z 56 897 wypłat w 2008 r. do 109 068 wypłat w 2013 r.). Średni wzrost liczby świadczeń niemieckich w analizowanym okresie wyniósł 14,43%.

Jednocześnie w analogicznym okresie liczba wypłat polskich świadczeń emerytalno-rentowych (emerytur, rent z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia, rent z tytułu niezdolności do pracy w związku z wy-

¹⁴ Na potrzeby artykułu kwoty podane w walucie narodowej innego państwa zostały przeliczone przez autorkę na złoty według kursu Europejskiego Banku Centralnego na ostatni dzień notowań w danym roku.

padkiem przy pracy lub chorobą zawodową i rent rodzinnych) transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w Niemczech wzrosła w 2013 r. w porównaniu z 2008 r. o 65,82 % (z 107 087 wypłat do 162 698 wypłat). Liczba wypłat wzrastała w porównaniu rok do roku średnio o 8,31% (przy silnych wahaniami między poszczególnymi latami: min. 4,66% w 2009 r. – max. 14,58% w 2013 r.).

Łączna kwota świadczeń niemieckich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 109,50% (z 13 333 000,00 euro w 2008 r. do 27 932 000,00 euro w 2013 r.) Uwzględniając kurs euro w zł Europejskiego Banku Centralnego na ostatni dzień notowań w danym roku kwota świadczeń niemieckich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 109,54% (z 55 378 615,50 zł w 2008 r. do 116 037 907,60 zł w 2013 r.).

Jednocześnie łączna kwota polskich świadczeń wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Niemczech wzrosła o 60,73% (z 122 785 694,51 zł w 2008 r. do 202 172 631,17 zł w 2013 r.). Kwota wypłat wzrastała w porównaniu rok do roku średnio o 10,39%.

W 2008 r. liczba wypłat ZUS (107 087 wypłat) stanowiła 188,21% liczby wypłat instytucji niemieckich (56 897 wypłat), a w 2013 r. (162 698 wypłat) – już 149,17% liczby wypłat instytucji niemieckich (109 068 wypłat) – spadek o 39,04 p.p.

W 2008 r. kwota wypłat ZUS (122 785 694,51 zł) stanowiła 221,72% kwoty wypłat instytucji niemieckich w zł (55 378 615,50 zł). Z kolei w 2013 r. liczba wypłat ZUS (202 172 631,17 zł) stanowiła 174,23% kwoty wypłat instytucji niemieckich w zł (116 037 907,60 zł); spadek o 48,49 p.p.

Z danych statystycznych wynika, że w analizowanym okresie istotnie wzrosła liczba i kwota wypłat świadczeń transferowanych przez instytucje niemieckie osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce w porównaniu z liczbą i kwotą wypłat świadczeń polskich wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Niemczech. Wzrostowi temu towarzyszył – jednak nie tak intensywny – wzrost liczby i kwoty świadczeń polskich wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Niemczech (tendencje zgodne, jednak o różnej sile).

Austria

Liczba świadczeń transferowanych przez austriackie instytucje ubezpieczeniowe osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (emerytur, rent z tytułu niezdolności do pracy, rent wypadkowych, rent rodzinnych) spadła w 2013 r. w porównaniu z 2005 r. o 11,32% (z 4321 przypadków w 2005 r. do 3832 przypadków w 2013 r.), tj. z 60 494 wypłat do 53 648 wypłat.

Liczba wypłat polskich świadczeń emerytalno-rentowych transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w Austrii wzrosła w 2013 r. w porównaniu z 2005 r. o 277,33% (z 6595 do 24 885 świadczeń). Liczba wypłat wzrastała, porównując rok do roku, średnio o 18,16% (przy utrzymującym się spadkowym tempie wzrostu z roku na rok).

Łączna kwota świadczeń austriackich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 136,32% (z 3 971 201,07 euro w 2005 r. do 9 384 718,68 euro w 2013 r.).

Uwzględniając kurs euro w zł Europejskiego Banku Centralnego na ostatni dzień notowań w danym roku, kwota świadczeń austriackich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 154,34% (z 15 328 836,13 zł w 2005 r. do 38 986 936,81 zł w 2013 r.).

Jednocześnie łączna kwota świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez ZUS wzrosła o ponad 432,08% (z 3 310 579,87 zł do 17 615 007,29 zł). Kwota wypłat wzrastała, porównując rok do roku, średnio o 23,39% (przy utrzymującej się tendencji spadkowej). W 2005 r. 6595 wypłat ZUS stanowiło 10,90% liczby 60 494 wypłat instytucji austriackiej. W 2013 r. 24 885 wypłat polskiej instytucji stanowiło już 46,39% 53 648 wypłat instytucji austriackiej (wzrost o 35,49 p.p.).

W 2005 r. kwota 3 310 579,87 zł wypłat ZUS stanowiła 21,60% kwoty 15 328 836,13 zł wypłat instytucji austriackiej w zł, a w 2013 r. – 45,18% (17 615 007,29 zł wypłat ZUS wobec 38 986 936,81 zł wypłat instytucji austriackiej; wzrost o 23,58 p.p.).

Wniosek, jaki można wysnuć z powyższych danych brzmi: istotnie wzrosła liczba i kwota wypłat świadczeń transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w Austrii w porównaniu z liczbą i kwotami wypłat świadczeń austriackich wypłacanych osobom

uprawnionym zamieszkałym w Polsce, przy jednoczesnym spadku liczby świadczeń austriackich wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (tendencje niezgodne).

Francja

Liczba świadczeń transferowanych przez francuskie instytucje ubezpieczeniowe osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (emerytur, rent rodzinnych, rent z tytułu niezdolności do pracy, rent wypadkowych, świadczeń dla wdowy) spadła w 2013 r. w porównaniu z 2007 r. o 29,16% (z 10 872 w 2007 r. do 7702 w 2013 r.¹⁵ (tj. z 130 474 wypłat w 2007 r. do 92 424 wypłat w 2013 r.). Średni spadek liczby świadczeń francuskich w analizowanym okresie, porównując rok do roku, wyniósł 5,56%.

Liczba wypłat polskich świadczeń emerytalno-rentowych transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym we Francji w analogicznym okresie wzrosła o 13,53% (z 42 105 w 2007 r. do 47 800 w 2013 r.). Liczba wypłat wzrosła, porównując rok do roku, średnio o 2,14%.

Łączna kwota świadczeń francuskich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce spadła o 20,62% (z 20 061 158,25 euro w 2007 r. do 15 925 382,00 euro w 2013 r.) Średni spadek kwoty świadczeń francuskich w analizowanym okresie, porównując rok do roku, wyniósł 3,64%. Uwzględniając kurs euro w złotych Europejskiego Banku Centralnego na ostatni dzień notowań w danym roku kwota świadczeń francuskich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce spadła o 8,23% (z 72 089 772,17 zł w 2007 r. do 66 158 814,44 zł w 2013 r.).

Kwota polskich świadczeń emerytalno-rentowych transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym we Francji wzrosła w analogicznym okresie o 58,53% (z 22 551 574,97 zł w 2007 r. do 35 750 222,64 zł w 2013 r.). Liczba wypłat wzrastała rok do roku średnio o 7,98%.

W 2007 r. liczba wypłat ZUS (42 105 wypłat) stanowiła 32,27% liczby wypłat instytucji

francuskich (130 474 wypłat). W 2013 r. liczba wypłat ZUS (47 800 wypłat) stanowiła 51,72% liczby wypłat instytucji francuskich (92 424 wypłat). Był to wzrost o 19,45 p.p.

W 2007 r. kwota wypłat ZUS (22 551 574,37 zł) stanowiła 31,28% kwoty wypłat instytucji francuskich w walucie polskiej 72 089 772,17 zł. W 2013 r. liczba wypłat ZUS (35 750 222,64 zł) stanowiła 54,04% kwoty wypłat instytucji francuskich w zł (66 158 814,44 zł). Odnotowano zatem wzrost o 22,75% p.p.

Wniosek, jaki wypływa z tych danych, jest następujący. Wzrosła liczba i kwota wypłat świadczeń transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym we Francji w porównaniu z liczbą i kwotą wypłat świadczeń austriackich wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce, przy jednoczesnym spadku liczby i kwoty świadczeń francuskich wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (tendencje niezgodne).

Czechy

Liczba świadczeń transferowanych przez czeskie instytucje ubezpieczeniowe¹⁶ osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce (emerytur, pełnych rent z tytułu niezdolności do pracy, częściowych rent z tytułu niezdolności do pracy, rent dla wdowy, rent dla wdowca, rent dla sieroty) wzrosła w 2012 r. w porównaniu z 2007 r. o 17,40% (z 11 429 w 2007 r. do 13 418 w 2012 r.)¹⁷, tj. z 137 148 wypłat w 2007 r. do 161 016 w 2012 r.¹⁸. Średni wzrost liczby świadczeń czeskich w analizowanym okresie, porównując rok do roku, wyniósł 3,26%.

Liczba wypłat polskich świadczeń emerytalno-rentowych transferowanych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w Czechach w analogicznym okresie spadła o 7,69% (z 34 704 w 2007 r. do 32 035 w 2012 r.). Liczba wypłat spadała, porównując rok do roku, średnio o 1,58%.

Łączna kwota świadczeń czeskich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 16,03% (z 309 505 092,00 koron czeskich w 2007 r. do 359 114 032,00

¹⁵ Instytucja francuska informuje o liczbie świadczeniobiorców.

¹⁶ Brak informacji dotyczących świadczeń wypłacanych przez Česká správa sociálního zabezpečení w latach 2005–2006 i 2013 r.

¹⁷ Czeska instytucja ubezpieczeniowa informuje o liczbie świadczeń.

¹⁸ Przyjmując, że instytucje czeskie wypłacają w roku 12 świadczeń.

koron czeskich w 2012 r.). Średni wzrost kwoty świadczeń czeskich w analizowanym okresie, porównując rok do roku, wyniósł 3,08%. Uwzględniając kurs korony czeskiej w złotych Europejskiego Banku Centralnego na ostatni dzień notowań w danym roku kwota świadczeń czeskich wypłaconych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce wzrosła o 42,80% (z 40 235 661,96 zł w 2007 r. do 57 458 245,12 zł w 2012 r.).

Jednocześnie łączna kwota świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez ZUS osobom uprawnionym zamieszkałym w Czechach wzrosła o 19,86% (z 11 841 430,91 zł w 2007 r. do 14 193 120,56 zł w 2012 r.). Kwota wypłat wzrastała, porównując rok do roku, średnio o 3,69%.

W 2007 r. liczba 37 704 wypłat ZUS stanowiła 27,49% liczby 137 148 wypłat instytucji czeskich, a w 2012 r. 32 035 wypłat ZUS stanowiło już 19,90% 161 016 wypłat instytucji czeskich – spadek o 7,60 p.p.

W 2007 r. 11 841 430,91 zł wypłaconych przez ZUS stanowiło 29,43% kwoty 40 235 661,96 zł wypłaconej przez instytucje czeskie, a w 2012 r. – 14 193 120,56 zł, czyli 24,70% kwoty 57 458 245,12 zł; spadek o 4,7 p.p.

Z przedstawionych danych wynika, że wzrosła liczba i kwota wypłat świadczeń transferowanych przez instytucje czeskie osobom upraw-

nionym zamieszkałym w Polsce. Wzrostowi temu towarzyszył spadek liczby wypłat polskich świadczeń wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Czechach (tendencje niezgodne).

Podsumowanie

Przystąpienie Polski do UE spowodowało znaczny wzrost liczby i kwoty świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez ZUS za granicę do osób zamieszkałych w państwach członkowskich. Mając na uwadze rosnącą liczbę osób podejmujących pracę (stałą lub tymczasową) w państwach członkowskich UE oraz osób podejmujących decyzję o zmianie miejsca zamieszkania z Polski do innego państwa członkowskiego (zarówno osób posiadających krótki staż pracy, jak i osób pobierających polskie świadczenia emerytalno-rentowe wyjeżdżających na emeryturę „do dzieci”), należy oczekiwać wzrostu liczby świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez ZUS osobom zamieszkałym w państwach członkowskich.

Wzrost liczby i kwoty świadczeń zagranicznych wypłacanych osobom uprawnionym zamieszkałym w Polsce będzie uzależniony m.in. od sytuacji ekonomicznej Polski i wynikającej z niej chęci powrotu do kraju / osiedlenia się „na emeryturę” osób aktualnie pracujących za granicą, a w przyszłości uprawnionych do zagranicznych świadczeń.

Transfer of pension benefits based on EU regulations

MAŁGORZATA SOB CZYK
Social Insurance Institution

SUMMARY: *Accession to the European Union (EU) at 1.05.2004 forced the Social Insurance Institution (ZUS) to transfer pensions to persons entitled residing in Member States, which prior to the above mentioned date international agreements, coordination of social security systems not bind our country and for persons residing on the territory of the Poland who have undergone periods of insurance / residence in another Member State facilitated receipt of benefits from foreign insurance institutions. In this article the author attempts to discuss the use of the right to export social security benefits under the provisions of EU regulations by both the social insurance beneficiaries residing in Member States as well as those who live in Poland with insurance systems in other Member States.*

KEY WORDS: *European Union, Poland, pension benefits, transfer of benefits*